

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512

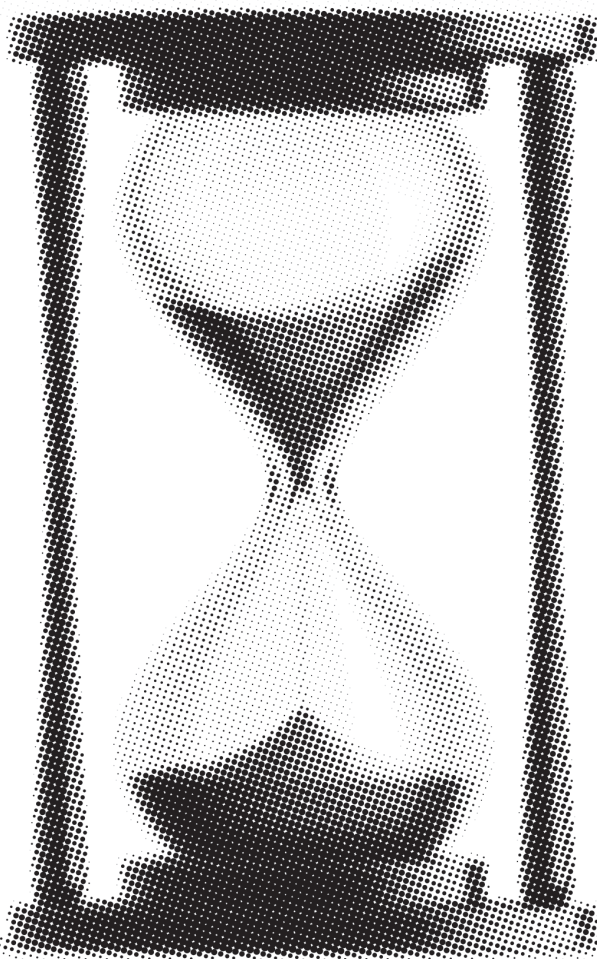

Robin Dolar, *Zgodovina skozi periodizacijo: pojem pozne predmodernosti* • Neva Makuc, *Prva habsburško-beneška vojna in dnevnik Leonarda Amasea iz obdobja 1508–1510* • Nina Ošep, *Gospodarsko poslovanje škofa Tomaža Hrena s podložniki gospostva Gornji* • Jan Lhoták, *Burghership and honorary burghership in the Habsburg monarchy 1848–1918. Honorary categories or conflictual political fields?* • Jan Bernot, *Boj za šolo na Travi. O nacionalni diferenciaciji na obrobju Kočevske v zadnjih desetletjih 19. stoletja* • Janez Mlinar, *Tone Smolej, Ljudmila Štrekelj, pozabljena prva slovenska doktorica zgodovine* • Gašper Gabrijelčič, *The Origins of U.S. Bilateral Foreign Assistance. The Marshall Plan – A Benchmark for Contemporary U.S. Foreign Aid?*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarevič (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 15. november 2024.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2024: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojene 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, december 2024

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on November 15, 2024.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2024): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

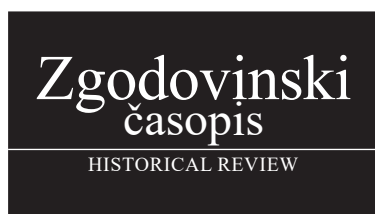
Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, December 2024

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

- Robin **Dolar**, Zgodovina skozi periodizacijo:
 pojem pozne predmodernosti 270–326
 History Through the Lens of Periodization: The Concept of Late
 Premodernity
- Neva **Makuc**, Prva habsburško-beneška vojna in dnevnik
 Leonarda Amasea iz obdobja 1508–1510 328–342
 The First Habsburg-Venetian War and Leonardo Amaseo's
 Diary from 1508–1510
- Nina **Ošep**, Gospodarsko poslovanje škofa Tomaža Hrena s podložniki
 gospostva Gornji Grad 344–375
 Land surveyor's relief: The influence of cadastral surveys
 on the execution of the land relief in Carniola
- Jan **Lhoták**, Burghership and honorary burghership in
 the Habsburg monarchy 1848–1918.
 Honorary categories or conflictual political fields? 376–402
 Meščanstvo in častno meščanstvo v habsburški monarhiji 1848–1918.
 Častne kategorije ali polja političnih konfliktov?
- Jan **Bernot**, Boj za šolo na Travi. O nacionalni diferenciaciji na obrobju
 Kočevske v zadnjih desetletjih 19. stoletja 404–420
 Struggle for a School at Trava. On National Differentiation
 on the Outskirts of the Gottschee Region in the Final Decades
 of the 19th Century
- Janez **Mlinar**, Tone **Smolej**, Ljudmila Štrekelj, pozabljena
 prva slovenska doktorica zgodovine 422–439
 Ljudmila Štrekelj, the Forgotten First Slovenian Woman
 with a Doctorate in History
- Gašper **Gabrijelčič**, The Origins of U.S. Bilateral Foreign Assistance.
 The Marshall Plan – A Benchmark for Contemporary
 U.S. Foreign Aid? 440–469
 Začetki bilateralne zunanje pomoči ZDA.
 Marshallov načrt – zlati standard za sodobno zunanjo pomoč?

Zapisi – Notes

- Rok **Stergar**, Walter Lukan, zgodovinar dunajske šole
(ob njegovi osemdesetletnici) 472–477
Walter Lukan, a historian of the Vienna School,
on the occasion of his 80th birthday.

Jubileji – Anniversaries

- 95 let dr. Eme Umek (Andrej Nared) 480–483
On the Occasion of Dr Ema Umek's 95th Birthday

Ocene in poročila – Reviews and Reports

- Herwig Wolfram, Rimsko cesarstvo in njegovi Germani:
pripoved o izvoru in prihodu (Rok Ribič) 486–489
- Lilijana Žnidaršič Golec, Metoda Kokole (ur.), Jurij
Slatkonja (1456–1522): od Kranjske do Dunaja (Janez Höfler) ...490–494
- Darja Mihelič, Obzorje duha Istranov zgodnjega novega veka.
Popis zapuščine premožnega meščana (1599) (Ignacij Voje) 495–497
- Sergije Dimitrijević, Tuji kapital v gospodarstvu bivše Jugoslavije
(Neven Borak) 498–500
- Janez Mulec, Življenjska pot matematika Iva Laha (Željko Oset) 501–502

* * *

- Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis 504–507
Instructions for Authors
- Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 78, 2024 508–512
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 78, 2024

Razprave

Neva Makuc

Prva habsburško-beneška vojna in dnevnik Leonarda Amasea iz obdobja 1508–1510

MAKUC, Neva, dr, znanstvena sodelavka, ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Razi-skovalna postaja ZRC SAZU v Novi Gorici, SI-5000 Nova Gorica, Delpinova 12, neva.makuc@zrc-sazu.si

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1526-5242>

Prva habsburško-beneška vojna in dnevnik Leonarda Amasea iz obdobja 1508–1510

Zgodovinski časopis, Ljubljana 78/2024, št. 3-4, str. 328–342, 112. cit.

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Članek je prispevek k preučevanju zgodovine čustev na osnovi obsežnega in vsebinsko zelo bogatega dnevnika Leonarda Amasea iz obdobja med letoma 1508 in 1510. Gre za obdobje prvega habsburško-beneškega spopada kot dela t. i. velike vojne za Italijo. Preko poglobljenega kritičnega branja vira in upoštevanja avtorjevega dojemanja takratnega vojnega stanja in groženj je mogoče raziskovati čustvene vidike na posredni in neposredni ravni. Do izraza pride avtorjeva nenehna pozornost do izbruha, eskalacije ali pomiritve konflikta, kar odraža njegovo globoko zaskrbljenost ali strah pred vojno in njenimi posledicami ter stalno upanje na mir.

Ključne besede: zgodovina čustev, obmejna študija, čustva, velika vojna za Italijo, nasilje

MAKUC, Neva, PhD, Research Associate, ZRC SAZU - Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Milko Kos Historical Institute, Research station Nova Gorica, SI-5000 Nova Gorica, Delpinova 12, neva.makuc@zrc-sazu.si

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1526-5242>

The First Habsburg-Venetian War and Leonardo Amaseo's Diary from 1508–1510

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 78/2024, No. 3-4, pp. 328–342, 112. notes.

Language Sn. (En., Sn., En.)

The paper is a contribution to the study of the history of emotions based on Leonardo Amaseo's extensive and very content-rich diary from between 1508 and 1510, the period of the first Habsburg-Venetian war as part of the Italian wars. Through an in-depth critical reading of the source and by taking into account the author's perception of the war situation and the threats of war at the time, it is possible to explore emotional aspects at the direct and indirect levels. The author's constant attention to the outbreak, escalation, or pacification of the conflict is expressed, reflecting his deep concern or fear of war and its aftermath, as well as his persistent hope for peace.

Keywords: history of emotions, border studies, emotions, Italian wars, violence

Uvod¹

Pričujoči članek namerava prispevati k preučevanju prve habsburško-beneške vojne in obenem zgodovine čustev, in sicer na osnovi obsežnih in vsebinsko bogatih dnevniških zapiskov Leonarda Amasea (1462–1510), ki je zapustil obsežen in vsebinsko bogat dnevnik o dogajanju med letoma 1508 in 1510,² torej iz obdobja prve habsburško-beneške vojne (1508–1516/1521/1523). Njegov dnevnik je vir za raziskovanje čustvenega vidika doživljanja vojne. Vojno stanje je namreč vplivalo na številna področja življenja, tudi na občutke in čustva posameznikov.

Čustva imajo močan vpliv na delovanje posameznikov in skupin, njihove težnje, odločitve in dejanja. Zgodovina čustev predstavlja danes inovativno področje zgodovinskega raziskovanja z velikim raziskovalnim potencialom.³ Naraščajoče zanimanje za zgodovino čustev je povezano s čustvenim obratom (»emotional turn«).⁴ Čustva so dejansko prisotna na vseh področjih življenja, čeprav se morda zdijo v zgodovini na prvi pogled neotipljiva, »impalpable«.⁵ Spreminjajo se v času in prostoru.⁶

V nadaljevanju bom iskala odgovor na vprašanje, katera čustva je mogoče razbrati iz njegovega dnevnika in na kakšen način. Pri tem bom upoštevala kontekst vojne ter preko kritičnega branja tega zgodovinskega vira poskusila raziskati čustvene vidike. Pri tem bom izhajala iz pomembne študije Barbare H. Rosenwein, ki med drugim opozarja na primer na upoštevanje vloge čustev v družbi, na izpraševanje o pomenu čustev in čustvenih besed ali besednih zvez (tudi metafor, ironij, odsotnost določenih poimenovanj) v določenih zgodovinskih obdobjih itd.⁷ Pozornost bom posvečala t. i. čustvenim besedam (»emotion words«)⁸ in tudi odlomkom, ki nakazujejo čustva avtorja ali preko njegove perspektive čustveno stanje drugih oseb ali skupin.

¹ Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa ARRS-NRU/P6-0052-0618-2017/3, ki ga je sofinancirala Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

² Di Lenardo, *Amaseo*, str. 247–248; Makuc, *Historiografija*, str. 47–48; Makuc, *Border Identities*, 53–55. Dnevnik je napisan v italijanskem jeziku z močnim vplivom beneškega narečja.

³ Barclay, *State*, str. 456–466.

⁴ Barclay, *State*, str. 456–457.

⁵ Mogorovič Crljenko, *Ljubav, bol*, str. 143.

⁶ Barclay, *State*, str. 457. O tem tudi Rosenwein, *Problems and Methods*, str. 8, 21–24.

⁷ Rosenwein, *Problems and Methods*, str. 15–19.

⁸ Rosenwein, *Problems and Methods*, str. 13.

Leonarda Amasea je k začetku pisanja dnevnika spodbudila preteča nevarnost izbruha vojne.⁹ V mestu je zasedal pomembne javne funkcije in bil vpet v upravljanje mesta.¹⁰ Zapisoval je vire informacij oziroma informatorje, pri čemer je navajal ne le dan, ampak občasno tudi uro, ko je pridobil določeno informacijo ali naj bi se neki dogodek zgodil. Pogosto je izrazil mnenje glede zanesljivosti in verodostojnosti podatkov, ki jih je prejel. V stiku je bil z dobro informiranimi sodobniki, na primer z beneškim namestnikom v Vidmu, saj je pogosto navajal pisma ali informacije, ki jih je le-ta prejel.¹¹ Natančno je spremljal novice, ki so prihajale v Videm ali Benetke, kamor je tudi zahajal.¹² V dnevniku je poročal o različni korespondenci, novicah, letakih, javnih oznanilih (»crida«) in tudi govoricah in čenčah,¹³ ki so krožile. Poročal je o vesteh, ki so jih prinesli v Benetke Dubrovničani¹⁴ ali nemški trgovci¹⁵ in tako dalje. Prizadeval si je razumeti, kaj se je dejansko zgodilo.¹⁶ Iz zapiskov Leonarda Amasea je jasno, da je bil dobro informiran in željan verodostojnih podatkov o sočasnem dogajanju. Njegov dnevnik razkriva tudi živahno kroženje informacij med ljudmi tistega časa in območja; kroženje, ki so ga najbrž preteče nevarnosti še dodatno spodbudile.

Zgodovinski kontekst:

t. i. velika vojna za Italijo in prva habsburško-beneška vojna

»Velika vojna za Italijo« je bila ena »najobsežnejših in uničujočih« spopadov na evropskih tleh pred tridesetletno vojno (1618–1648). Glavni spopadi omenjene vojne so potekali na severu Apeninskega polotoka, a tudi Furlanijo, Goriško in Istro oziroma t. i. vzhodno bojišče je zajela vojna vihra.¹⁷ Na začetku 16. stoletja so bile razmere na Apeninskem polotoku zelo zapletene. Španija in Francija sta bili tekmeci za Neapeljsko kraljestvo, rodbina Sforza pa je ob habsburški podpori stremela po francoskem Milanu. Papež Julij II. je od Beneške republike zahteval vrnitev zasedene Romagne.¹⁸ Na začetku 16. stoletja torej političnih napetosti ni manjkalo.

⁹ Rokopis se hrani v knjižnici Ambrosiana v Milanu (Di Lenardo, *Amaseo*, str. 248). Objavljen je bil skupaj z dnevniki njegovih nadaljevalcev v: Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 1–191.

¹⁰ Di Lenardo, *Amaseo*, str. 247–248.

¹¹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, na primer str. 3, 5–6, 16, 17, 47, 49, 51, 80–81 itd. Med drugimi je navedel tudi na primer vplivnega plemiča Antonia Savorgnana (Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 24).

¹² Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, na primer str. 14, 158, 171. Dnevniške zapiske je zapisoval v poseben zvezek. V primeru, da je zapiske pisal na posamezne liste, ker je bil v Benetkah ali drugod, je vsebino kasneje prepisal v zvezek (Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 171).

¹³ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, na primer str. 16, 80 (»zanza«, čenča).

¹⁴ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 142.

¹⁵ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 153.

¹⁶ Aprila 1510 je tako z bratom Gregorijem odšel iz Benetk v Padovo, da bi pogledal uničenje, ki ga je leto poprej mestu povzročila vojna (Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 158).

¹⁷ Kosí, *Vojna cesarja Maksimilijana I.*, str. 99. O prvi habsburško-beneški vojni kot delu »velikih italijanskih vojn« tudi Lazar, *Bojni načrt*, str. 306–308 (citat na str. 307).

¹⁸ Gullino, *La classe politica*, str. 19–20.

Leta 1494 se je začelo obdobje vojnega stanja z občasnimi prekinitvami, ki je trajalo vse do leta 1559.¹⁹ Francoski kralj Karel VIII. se je leta 1494 usmeril proti Neapeljskemu kraljestvu in se proti jugu prebijal s pomočjo novih topov, ki jih je bilo lažje prestavljati. Šlo je za »pravo revolucijo v vojskovanju«, saj stara obzidja temu niso bila več kos.²⁰ Čeprav je bil uspeh tega pohoda kratkotrajen, je močno vplival na zgodnjenovoveško obdobje.²¹ Na področju političnega in vojaškega dogajanja je to predstavljalo uverturo v zapleteno in zahtevno obdobje sporov med različnimi silami. Med letoma 1512 in 1559 je glavni spopad potekal med takratnima velesilama, Francijo in Španijo. Apeninski polotok pa je pogosto predstavljal bojno polje.²²

Na Apeninskem polotoku se je začelo postopoma uveljavljati prepričanje, da se je leta 1494 začelo pogubno in nemirno obdobje. V obdobju po letu 1454 so bili vojaški spopadi sicer prisotni, a bolj omejeni.²³ Januarja 1530 je bil v Bologni sklenjen splošni mir, 24. februarja pa je bil prav tam s strani papeža Klemena VII. kronan Karl V.²⁴ V nadaljevanju, med letoma 1530 in 1559, pa je bila situacija na mednarodnem področju nekoliko drugačna. V Evropi so pridobivala pomen severna območja. Francija ni bila več osredotočena na osvojitve na Apeninskem polotoku, temveč na protihabsburško delovanje.²⁵ Leta 1559 je prišlo do mirovnega sporazuma v Cateau-Cambresis, kar je prineslo trajni mir, h kateremu je prispevalo tudi dejstvo, da je Sredozemlje izgubljalo pomen.²⁶

Vse te napetosti so se odražale tudi v severnojadranskem prostoru oziroma na habsburško-beneškem obmejnem območju. Odnosi med Benečani in Habsburžani so bili na začetku 16. stoletja napeti zaradi vrste zadev, na primer habsburške pridobitve Goriške (1500), ki so si jo želeli prisvojiti tudi Benečani, ter povezav Julija II. in Maksimilijana Habsburškega, ki je podpiral papeža v njegovi želji po ponovni pridobitvi Romagne, ki so jo zasedle Benetke.²⁷ Goriška grofija je bila leta 1505 dana v fevd španskemu kraju Filipu Lepemu, s čimer je pridobila mednarodni pomen in boljšo pozicijo v primerjavi z morebitnimi beneškimi aspiracijami.²⁸ Poleg težavnih odnosov med sosedama pa so k izbruhu spopadov botrovale zlasti habsburške aspiracije po pridobitvi posesti na Apeninskem polotoku.²⁹ Glede na obsežnost spopadov v okviru velike vojne za Italijo je Habsburžanom to v manjši meri uspelo, saj so mejo z Beneško republiko na začetku 16. stoletja nekoliko premaknili proti zahodu, pa čeprav cesar Maksimilijan ni dosegel glavnih ciljev.³⁰

¹⁹ Braudel, *L'Italia*, str. 2124.

²⁰ Keegan, *Zgodovina vojskovanja*, str. 432–436 (citat na str. 434).

²¹ Vivanti, *La storia politica*, str. 354.

²² Vivanti, *La storia politica*, str. 377–378.

²³ Vivanti, *La storia politica*, str. 329–334, 347–350.

²⁴ Pellegrini, *Le guerre*, str. 188–189.

²⁵ Fournel, Zancarini, *Guerre d'Italia*, str. 55–56.

²⁶ Pellegrini, *Le guerre*, str. 241.

²⁷ Cavazza, *I primi decenni*, str. 117–118. O odprtih vprašanjih med sosedama glej tudi Trebbi, *Il Friuli*, str. 90–91.

²⁸ Cavazza, *I primi decenni*, str. 119–121.

²⁹ Lazar, *Bojni načrt*, str. 306–307.

³⁰ Lazar, *Bojni načrt*, str. 316.

Maksimilijan se je pripravljaj na spopad z Benetkami več let.³¹ Potem ko so Benečani zavrnil, da bi na njegovi poti v Rim prečkal njihovo ozemlje, je Maksimilijanova vojska februarja 1508 napadla republiko. Cesarske čete je vodil Erik iz Braunschweiga, beneške pa Bartolomeo d'Alviano. Tistega leta so spopadi potekali od Tridenta do Istre, a vojaško uspešnejši so bili Benečani, ki so pridobili Pordenone, Gorico, Trst, Pazin, Postojno in Reko.³² Republika je tedaj pridobila največje zemljepisno območje, kar ga je kadarkoli obvladovala, in sicer od Reke do Cremona ter od Apulije do Romagne in Rovereta. Te pridobitve so šle na račun cesarstva, papeštva in Španije.³³

Po habsburškem porazu v letu 1508 se je cesar Maksimilijan povezal s francoskim kraljem Ludvikom XII. Dne 10. decembra 1508 je bila v kraju Cambrai sklenjena protiotomanska zveza, ki je predvidevala v prvi vrsti protibeneško delovanje in ozemeljske pridobitve na račun republike, in sicer v prid nemškemu cesarju, francoskemu, neapeljskemu in ogrskemu kralju, savojskemu, ferrarskemu in mantovanskemu vojvodi ter Firencam. Dne 23. marca 1509 je k zvezi pristopil tudi papež Julij II.³⁴ Habsburžani bi pridobili nazaj v letu 1508 izgubljene posesti ter Furlanijo, Trevižansko marko, Verono, Padovo in Vicenza.³⁵ Najnevarnejša beneška nasprotnica je bila sicer Francija, ki je razpolagala s takrat najmočnejšo vojsko v Evropi.³⁶ Zveza je odražala krizo, v kateri se je znašla Evropa.³⁷ Na sredini leta 1514 so se spopadi med Habsburžani in Benečani nekoliko umirili, dokler se niso zaključili decembra 1516 (po bruseljskem sporazumu z dne 3. decembra 1516).³⁸ To je vzpostavilo mir med Francijo in cesarstvom ter premirje z Benetkami. Na vzhodnem bojišču so Benečani in Habsburžani ohranili, kar so tedaj obvladovali.³⁹ Do leta 1517 so nato Benetke pridobile nazaj večino ozemlja, ki so ga osvojili zavezniki v letu 1509 z izjemo območja južno od Pada, Ghiaradadde in ozemlja Cremona, a na splošno je dogajanje na območju Apeninskega polotoka ostalo burno.⁴⁰ Dne 29. julija 1523 je bil sklenjen dokončen mir med Benečani in Habsburžani.⁴¹ Zelo pomemben je bil wormški sporazum (3. maj 1521), ki je definiral pripadnost krajev in območij širšega obmejnega prostora.⁴² Stoletje kasneje, na začetku 17. stoletja, je bil habsburško-beneški obmejni prostor ob severnem Jadranu priča še enemu krvavemu spopadu med Benečani in Habsburžani.

³¹ Lazar, *Bojni načrt*, str. 309, 316.

³² Gullino, *La classe politica*, str. 21–22.

³³ Gullino, *La classe politica*, str. 22.

³⁴ Pellegrini, *Le guerre*, str. 107–115.

³⁵ Vivanti, *La storia politica*, str. 368.

³⁶ Lenci, *Agnadello*, str. 89.

³⁷ Galasso, *Il quadro internazionale*, str. 3.

³⁸ Cavazza, *I primi decenni*, str. 124, 127.

³⁹ Kosi, *Spopad za prehode*, str. 167.

⁴⁰ Vivanti, *La storia politica*, str. 375–376.

⁴¹ Kosi, *Spopad za prehode*, str. 168.

⁴² Pavlin, *Goriška*, str. 66–67.

Obdobje vojne (»tenpo de guera«) v dnevniku Leonarda Amasea

Cesar Maksimilijan je 4. februarja 1508 napovedal vojno Beneški republiki.⁴³ Leonardo Amaseo je prvi del zapiskov začel pisati 9. februarja 1508 in ga končal 29. julija 1508, saj so se leta 1508 zaključili spopadi oziroma po njegovih besedah vojna, ki jo je imenoval po večjih krajih, osvojenih tistega leta s strani Benetk (»guera de Cormons, Goritia, Trieste, Fiume, Pisino fata l'ano del 1508«).⁴⁴ Sklepitev zveze v Cambraiju pa ga je decembra 1508 spodbudila, da je začel ponovno beležiti dogajanje, in sicer vse do smrti leta 1510.

Prvi Leonardov zapis, kot omenjeno z dne 9. februarja 1508 (ob 20. uri), navaja, da namerava pisati spomine glede »nove vojne med velesilami« (»questa nova guera fra li grandi potentadi«).⁴⁵ Že 21. februarja 1508 je zapisal, da se na Kranjskem, v Ljubljani in v Maksimilijanovih deželah zbirajo ljudje za pohod v Furlanijo.⁴⁶ Iz njegovih opisov vojnega dogajanja je zaznati, da ni ločeval habsburško-beneških spopadov od vojnega dogajanja na zahodu, saj je poročal tudi o dogajanju na drugih bojiščih, čeprav je bil še posebej pozoren na dogajanje, ki je bilo ogrožajoče za beneško Furlanijo, katere središče je bil Videm.

Zaskrbljenost nad dogajanjem se je pojavila tudi v sosednji Goriški. Dne 26. februarja 1508 je namreč prišla v Videm vest, da so tisti Goričani, ki so imeli možnost, poslali ženske v Ljubljano ali kamorkoli drugam. V Gorici naj bi namreč pričakovali 4.000 konjenikov iz Ogrske, 4.000 čeških pešakov ter 15.000 pešakov in konjenikov s habsburških dednih dežel. To je najbrž pri Amaseu spodbudilo zaskrbljenost, saj je zaključil s prošnjo, naj Bog ne dopusti takšnega zbiranja vojakov.⁴⁷ Tudi v nadaljevanju je Amaseo poročal o novicah, ki so prihajale v Videm glede prevažanja orožja in zbiranja Maksimilijanovih čet na obmejnih habsburških območjih.⁴⁸ Ko je 3. marca 1508 v Videm prišlo sporočilo beneškega poveljnika Bartolomea d'Aviana, da je beneška vojska v Pieve di Cadore premagala 1.500 »Nemcev« (»Todeschi«), je Amaseo to novico ponovno pospremil z željo, naj Bog poskrbi za popolno beneško zmago.⁴⁹ Natančna poročanja o grožnji s strani habsburške vojske nakazujejo, da je bil med februarjem in aprilom 1508 zelo zaskrbljen zaradi morebitnega prihoda tujih čet v Furlanijo.

⁴³ Lazar, *Bojni načrt*, str. 309–310.

⁴⁴ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 59.

⁴⁵ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 1.

⁴⁶ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 2.

⁴⁷ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 4. Nekoliko kasneje, aprila 1508, ko se je habsburški napad proti Benečanom izjalovil in so Benečani napredovali, je zapisal, da Gorica ne ponuja možnosti bogatega plena, saj so Goričani ženske in tudi dobrine poslali v Ljubljano («Lubigliana», «Lubiana») (Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 25).

⁴⁸ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 5, 8–9. Na začetku leta 1508 je bil pozoren na novice o zbiranju čet v Gorici (Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, na primer str. 4–5, 10, 12–13, 14, 15, 21). Konec februarja je krožila vest, da se bo v Gorici zbrala velika habsburška vojska, na začetku marca pa, da je v Gorico prispelo 900 habsburških vojakov in da bo kmalu prišel tja tudi Maksimilijan z 10.000 konjeniki (Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 4–5, 10).

⁴⁹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 9.

Leonarda je najbrž spremljal občutek ogroženosti tudi aprila 1508, in sicer kljub nedavnim beneškim uspehom v Krminu in Goriških brdih. Zapisal je namreč, da je cesarstvo bolj povezano kot kadarkoli in da naj bi mu francoske dežele dale na razpolago kar 32.000 vojakov za obdobje šestih mesecev. To naj bi prinašalo velike težave («guay asay»).⁵⁰ Dne 13. aprila 1508 se je Amaseo nadejal Božje pomoči, da bi beneška vojska pridobila Gorico in Trst, saj bi bili drugače prebivalci Vidma ali Furlanije pogubljeni.⁵¹ Dne 16. aprila 1508 je poročal o bližajočem se prihodu francoskih odposlancev v Benetke. Nadejal se je, da le-ti prihajajo s ciljem doseči mir, in prosil Boga, naj ga omogoči v dobro zlasti ubogih Furlanov in Verončanov ter tudi vse Italije in Nemčije.⁵² Podobno prošnjo je izrazil 11. maja 1508, ko je upal, da Italija ne bo več osvojena in da nemški knezi ne bodo odobrili pomoči Maksimilijanu.⁵³ Dne 20. maja 1508 se je nadejal, da bodo pogajanja med cesarjem in francoskim kraljem prinesla mir krščanskemu svetu in v prvi vrsti Benečanom. Dodal je prošnjo Bogu, naj ne dopusti, da bi onstranalpski prebivalci («oltramontani») uničili Italijo.⁵⁴ Iz njegovih hrepenenj pride do izraza zaznavanje t. i. Drugega, a tudi želja po miru za vse ljudi, tudi za t. i. Drugega. Dne 3. junija 1508 je poročal, da je bilo tiste dni v Beljaku oznanjeno, da trgovci in trgovsko blago ne smejo oditi v Italijo, prebivalci Apeninskega polotoka pa ne na sever. Kazen za kršitev je bila usmrtitev z obešanjem. Leonardo je zapisal, da to ne napoveduje ne miru ne premirja.⁵⁵

Leonardo Amaseo je poročal tudi o premirju, ki je bilo sklenjeno 6. junija 1508, in o odhajanju pešakov iz Gorice. Boga je prosil, da vojakov še veliko let ne bi več potrebovali, a menil je, da se bodo spopadi kmalu ponovili, in sicer v še večjih razsežnostih.⁵⁶ Podobno skrb je izrazil 12. julija 1508. Menil je, da premirje ne bo trajalo niti tri mesece, sploh pa ne tri leta. Boga, sv. Marijo in sv. Marka je prosil, naj pomagajo vsem, zlasti pa Vidmu.⁵⁷ Z neodobravanjem je gledal na svečano zabavo, ki je bila prirejena 12. julija 1508, torej v času trajanja premirja, v hiši Giorgia Cornera.⁵⁸ Razstavljen je bil orel kot znak cesarstva in nad njegovimi krili medved ter oznake Gorice, Trsta, Pordenona in drugih krajev, ki jih je Beneška republika pridobila leta 1508. Menil je, da to lahko le pritegne sovraštvo s strani celega sveta («ma solum è stato odio a tuto lo mondo»).⁵⁹ Iz njegovih ocen veje prodorno razmišljanje. Njegove napovedi so se kmalu izkazale za pravilne. Premirje ni trajalo dolgo, naslednjega leta je vojna pridobila širše in globlje razsežnosti.

Kot omenjeno, po juliju 1508 Amaseo ni več beležil dogajanja, in sicer vse do zveze, sklenjene v kraju Cambrai decembra 1508. Očitno ga je k beleženju dnevnika spodbujala tleča grožnja novih spopadov. Na začetku 1509, torej še v

⁵⁰ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 23.

⁵¹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 25.

⁵² Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 27.

⁵³ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 40.

⁵⁴ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 44.

⁵⁵ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 48.

⁵⁶ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 51.

⁵⁷ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 58.

⁵⁸ O Cornerju: Gullino, Corner, brez paginacije.

⁵⁹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 58.

času trajanja premirja, je pozorno poročal o možnosti ponovnega izbruha sovražnosti med Benetkami in Habsburžani, zlasti na znake bližajoče se vojne kot tudi pomiritve med stranema (na primer aprila 1509 naj bi vsi trgovci iz nemškega prostora na hitro zapustili Benetke, čeprav so zaradi tega izgubili precej blaga). Ob tem je Boga ponovno prosil za pomoč in mir.⁶⁰ Poleg tega je prosil, da bi premirje, sklenjeno junija 1508 (imenuje ga premirje goriške vojne, »le tregue dela guera de Goritia«),⁶¹ dejansko trajalo tri leta in bilo tako v uteho vsem ljudstvom (»populi«), drugače bi to škodilo trgovcem in vsem ljudem.⁶²

V nadaljevanju je Leonardo poročal o mednarodnem dogajanju in o spopadih na drugih bojiščih. Dne 4. junija 1509 je v Padovi prejel vest, da je 6.000 nemških vojakov pridobilo Gorico in Trst ter se nasilno zneslo nad tamkajšnjimi Benečani.⁶³ Tudi 16. junija 1509 je glede zahtev cesarja Maksimilijana po izročitvi Čedada prosil Boga, naj reši Furlanijo (»Patria«, »Patria del Friuli«) pred »barbari« in podrejenostjo le-tem.⁶⁴

Dne 21. junija 1509, torej dober mesec dni po izredno hudem beneškem porazu pri Agnadellu (14. maj 1509), je beneški namestnik v Vidmu Gian Paolo Gradenigo v glavnem mestu beneške Furlanije javno prebral pismo beneških oblasti, da bi pomirili prebivalce Vidma in Furlanije (pri tem je Leonardo deželo označil kot Benetkam najzvestejšo (»a consolatione de Udinesi et de questa fidelissima Patria«)). Pismo je navajalo, da so Benetke v soglasju s papežem Julijem II., cesarjem Maksimilijanom in drugimi vladarji.⁶⁵ Dejansko pa je bila situacija zelo skrb vzbujajoča. Gradenigo je 28. junija razglasil, da bo prva oseba, ki bo govorila o predaji Habsburžanom, obešena, kar je odražalo globoko zaskrbljenost v obdobju po Agnadellu.⁶⁶ V tednih po bitki pri Agnadellu so namreč Benečani izgubili beneško *Terrafermo* in se zatekli v laguno. Šele govor doža Leonarda Loredana v Velikem svetu 8. julija 1509 je prinesel preobrat. Beneški patriciat je ponovno strnil vrste v želji po ponovnem vzponu in 17. julija je pridobil strateško pomembno Padovo.⁶⁷

Leonardo Amaseo je 29. junija 1509 menil, da je Videmčanom vojna bolj prizanesla kot na primer prebivalcem Verone in Padove. Zaslugo za to je pripisoval prvenstveno zvestobi videmskega prebivalstva v odnosu do Beneške republike. V obdobju vojne (»tenpo de guera«) jim je Bog pomagal, saj so ohranjali zaupanje v beneške gospode in neustrašnost.⁶⁸ Iz omenjenega odlomka je kljub zahtevni situaciji, ki je tedaj vladala, mogoče razbrati neke vrste optimističen zanos, ki ni prav pogost, saj je Leonardo praviloma izražal v prvi vrsti zaskrbljenost nad dogodki ali morebitnimi grožnjami, povezanimi z vojnim dogajanjem.

⁶⁰ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 60, 63, 65, 67, 69, 70, 73.

⁶¹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 70, podobno str. 75.

⁶² Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 70.

⁶³ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 88.

⁶⁴ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 91.

⁶⁵ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 93.

⁶⁶ Gullino, *Gradenigo*, brez paginacije.

⁶⁷ Gullino, *La classe politica*, str. 28–30.

⁶⁸ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 99. O pomenu prebivalcev Furlanije za ohranitev Beneške republike tudi: Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 137–138.

Že naslednji dan je prišla novica o tem, da so se na trgih furlanskih krajev pojavili neke vrste letaki (»bolitini«), ki so kmete pozivali, naj prestopijo na habsburško stran, saj bi bili pod njimi deležni večje svobode.⁶⁹ V letu 1509, tudi po hudem beneškem porazu pri Agnadellu, je kmečko prebivalstvo beneške *Terraferme* za razliko od mestnega plemstva večjih mest ostalo zvesto Beneški republiki.⁷⁰ Že malo kasneje, 11. julija 1509, ko je Leonardo poročal o določenih krajih beneške *Terraferme*, ki so se predali Habsburžanom, je napisal, da se je zahtevala tudi predaja Furlanije. Menil je, da je z njimi konec in da se bo njegova napoved uresničila.⁷¹

Že nekaj dni kasneje (17. julija 1509) je Amaseo ponovno z upanjem zrl na obisk beneškega odposlanca Alviseja Moceniga pri cesarju Maksimilijanu. Boga je prosil, da bi prišlo do sklenitve miru.⁷² Dne 5. avgusta 1509 je ponovno izražal zaskrbljenost nad tem, da je Furlanija ter območje Trbiža/Tarvisio, Padova, Vicenze in Verone zaradi smrtonosne vojne (»la mortal guera«) v ognju in zubljih (»a fogo et fiamma«) samo zaradi tega, da bi se Padova vrnila pod beneško oblast. Napovedoval je, da vojni sledita še lakota in bolezen. Boga je ponovno prosil pomoči.⁷³ Amaseo je bil stalno pozoren na dogajanje, ki bi lahko končalo vojno. Tudi naslednje leto (20. aprila 1510) je glede napovedi, da bo Benečanom uspelo urediti odnose s cesarjem Maksimilijanom s pomočjo denarja, Boga in sv. Marijo prosil za milost, da bi se vojna končala.⁷⁴ V maju ga je skrbela možnost novih napadov na Beneško republiko z zahoda. Prosil je, da ne bi prišlo do izdaj in prevar.⁷⁵

Amaseo je poročal tudi o grozodejstvih, ki so se dogajala med vojno, na primer o iztikanju oči poražencem, kot naj bi storili poleti 1509 hrvaški vojaki (»Crovatini«) v škodo braniteljem Čedadu.⁷⁶ Dogodilo se je tudi, da so nasprotnikom odrezali moda. Nekaj kmetov z območja Treviža/Treviso in kraja Mestre je to storilo iz zaničevanja (»per disprezo«) avgusta 1509, in sicer v škodo habsburškim vojakom. Po mnenju Leonarda Amasea je to vodilo k »nemški krutosti« (»nasuda la crudeltà deli Todeschi«), saj so habsburški vojaki nato natikali na sulice dojenčke ter kmetom rezali moda in penise.⁷⁷ Poročal je tudi o številnih drugih nasilnih dejanjih.

⁶⁹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 100.

⁷⁰ Trebbi, *Il Friuli*, str. 94.

⁷¹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 105.

⁷² Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 107.

⁷³ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 118.

⁷⁴ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 159.

⁷⁵ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 159–161.

⁷⁶ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 115.

⁷⁷ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 120.

Grozodejstva so se dogajala tudi na drugih bojiščih. V nekih jamah v bližini Vicenze so na primer leta 1510, potem ko so francoski in habsburški vojaki pridobili Vicenzo, Gaskojci umorili več kot 500 otrok, da bi prišli do plena. Leonardo je zapisal, da se ni še nikdar videlo takšne krutosti (»la mazor crudeltà«) (Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 165, 173). O tem dogodku so pisali tudi drugi sodobniki. Alvise (Luigi) da Porto je v pismu, ki ga je napisal Antoniu Savorgnanu v Čedadu junija 1510, najprej slikovito opisal, kako sta maja 1510 pred padcem Vicenze v roke nasprotnikov med prebivalci mesta zavladala velik strah in nered. Vedelo naj bi se, da »Nemci« (»Tedeschi«) mesto zelo sovražijo (Porto, *Lettere*, str. 507–511). Nato pa je istemu naslovniku v omenjenem mesecu opisal tudi grozodejstvo pri Mossanu, kjer je okrog 300 habsburških pešakov (»300 fanti Tedeschi«), »zelo hudobnih mož« (»crudelissimi uomini«),

Situacija je bila za prebivalstvo v letu 1510 še vedno izredno težka. Dne 21. maja 1510 je beneški namestnik v Vidmu Antonio Giustinian v omenjenem mestu javno prebral pismo, ki ga je poslala *Serenissima*, naj prebivalci beneške Furlanije ne izgubijo poguma in naj si prizadevajo za svobodo njih samih in Beneške republike. Meščane je pismo prizadelo, saj je postalo jasno, da so razmere v Beneški republici slabše, kot so si mislili. Leonardo je menil, da bi bilo bolje pisma ne prebrati v javnosti.⁷⁸ Tudi junija 1510 je ob prihodu Maksimilijanovih odposlancev v Benetke ponovno prosil Božje pomoči, saj ni imel več upanja, da se bodo zadeve ugodno izšle.⁷⁹ Zaskrbljenost je izražal tudi glede zbiranja vojakov v Gorici avgusta 1510. Pričakovalo se je namreč, da bodo ti odšli v beneško Furlanijo.⁸⁰ To je bila tudi zadnja novica, ki jo je Leonardo Amaseo vnesel v dnevnik 7. avgusta 1510. Kot je zapisal njegov brat Gregorio, ki je kasneje tudi nadaljeval dnevnik, je Leonardo prav tega dne zbolel in malo kasneje umrl.⁸¹

Čustveni vidiki dnevnika Leonarda Amasea

Preko celovitega in poglobljenega branja obravnavanega zgodovinskega vira in upoštevanja avtorjevega dojetanja vojnega stanja in groženj na začetku 16. stoletja je bilo mogoče v viru – kot predstavljeno v prejšnjem poglavju pričujočega članka – posredno razbrati določene čustvene vidike. Ta so se izražala zlasti preko Leonardovih pogostih prošenj Bogu, v prvi vrsti za mir, ki ga je privoščil tudi nasprotnikom. Pogosto je izražal upanje na dober iztek določenih pogajanj, dogodkov ipd. in ocenil, ali neka novica prinaša ugodne ali neugodne posledice za domače območje in ljudi. Pomenljiva je tudi njegova nenehna pozornost do izbruha, eskalacije ali pomiritve konflikta ali boljše konfliktov glede na udeleženosť več sil v spopadih v širšem prostoru, kar odraža njegovo globoko zaskrbljenost ali celo strah ter nenehno upanje na vzpostavitev miru. Ob skrbnem beleženju vojnega dogajanja in raznih nasilnih dejanj pa iz dnevnika veje avtorjevo nenehno hrepenenje po miru.

V njegovem dnevniku so izražena določena čustva posameznikov ali skupin tudi na neposreden način, in sicer preko t. i. čustvenih besed ali besednih zvez, s katerimi je avtor eksplicitno izrazil določena čustva posameznikov ali skupin. Glede na obsežnost dnevnika se v njem sicer pojavlja relativno malo besed, ki neposredno navajajo neko čustvo, na primer upanje (»lo sperava de paze«,⁸² »speranza«,⁸³

---

z dimom zadušilo živino in več kot tisoč ljudi, večinoma ženske in otroke, ki so se zatekli v kaverne. Porto je to opisal kot izredno nečloveško krutost (Porto, *Lettere*, str. 511–513). Tudi Francesco Guicciardini je na kratko omenjal ta dogodek, in ga pospremil z besedami nemška krutost (»crudeltà dei tedeschi«) (Guicciardini, *Storia d'Italia*, knj. 9, pogl. 3) in nemška krvočnoost oziroma divjost (»ferità tedesca«) (Guicciardini, *Storia d'Italia*, knj. 9, pogl. 3).

⁷⁸ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 164. Prim. tudi Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 166.

⁷⁹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 167.

⁸⁰ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 189–191.

⁸¹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 191.

⁸² Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 11.

⁸³ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 113, 126.

»cum grande temorosità«,⁸⁴ »se sperava«,⁸⁵ »sperando«⁸⁶), jezo in bes (»rabia«,⁸⁷ »furia«,⁸⁸ »a furor de populo«⁸⁹), zaljubljenost (»smisuratamente innamorato«),⁹⁰ sram (»vergognia«,)⁹¹ strah ali bojazen (»paura«,⁹² »cor assai spaventato«,⁹³ torej zelo prestrašeno srce, »temorosità«⁹⁴), žalost (»tristi«,)⁹⁵ sovraštvo (»innimicizie«,⁹⁶ »l'odio e malivolentia«⁹⁷), prezir (»disprezo«,)⁹⁸ pogum (»corazo«,)⁹⁹ presenečenje (»stupor«), zadovoljstvo (»erano contenti«),¹⁰⁰ obup (»se perdesino de animo«)¹⁰¹ ipd.

V viru so prisotne tudi t. i. čustvene besede, ki neposredno izražajo avtorjeva čustva ali čustvena stanja. Tovrstno eksplicitno izražanje lastnih čustev je relativno redko, kot na primer »nimam upanja, da se bo dogodilo kaj dobrega« (»io non ho speranza de nula de bono«).¹⁰² Pogosteje je sicer omenjal nejevero nad določenimi informacijami, ki jih je prejel.¹⁰³ Poseben čustveni naboj pa je zaslediti pri zadevah, povezanih z njegovo rodbino. V dnevniku je sicer malo podatkov o osebnem in družinskem življenju in le-ti so povezani z vojnim dogajanjem (na primer vojno ujetništvo brata Gregoria Amasea,¹⁰⁴ imenovanje svaka Nicololja Monticolija julija 1508 za pordenonskega glavarja s strani Bartolomea d'Alviana¹⁰⁵) ter z rodbinskim sporom s furlanskim plemičem Antoniem Savorgnanom,¹⁰⁶ ki je pripadal najpomembnejši furlanski fevdalni rodbini in postal tudi sam izredno vpliven.¹⁰⁷ Le redko so tovrstni podatki čustveno obarvani, kot na primer pri zelo podrobnem

⁸⁴ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 144.

⁸⁵ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 64.

⁸⁶ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 142.

⁸⁷ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 42.

⁸⁸ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 42, 103, 172.

⁸⁹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 58.

⁹⁰ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 54.

⁹¹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 94, 117.

⁹² Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 94, 99, 106, 117, 119, 130, 171.

⁹³ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 136.

S srcem je povezoval tudi osebne lastnosti: Alovise Conte s cesarskim srcem (»miser Alovise Conte cum cor cesario«), najbrž v pomenu pogumnega človeka; Bertuzo Bagaroto z malovrednim srcem (»miser Bertuzo Bagaroto doctor cum mediocre cor«) naj bi bil torej strahopetec (Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 136).

⁹⁴ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 144.

⁹⁵ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 101, 114.

⁹⁶ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 112.

⁹⁷ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 147.

⁹⁸ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 120.

⁹⁹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 136.

¹⁰⁰ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 144.

¹⁰¹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 164.

¹⁰² Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 167.

¹⁰³ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, na primer str. 44, 78, 80, 148, 153, 172.

¹⁰⁴ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 75–76 (z dopolnitvami Gregoria Amasea, ki je kasneje nadaljeval bratove zapiske), 84.

¹⁰⁵ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 53, 59. Leonardo Amaseo je leta 1495 poročil Elisabetto Monticoli, s katero je imel enajst otrok (Di Lenardo, *Amaseo*, str. 247).

¹⁰⁶ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 178–181.

¹⁰⁷ Trebbi, *Il Friuli*, str. 84–85. O odnosu med Savorgnanom in rodbino Amaseo: Trebbi, *Il Friuli*, str. 99; Ventura, *Nobiltà*, str. 141–143.

poročanju o govoru, ki so ga imeli določeni odposlanci iz Furlanije v Benetkah proti Savorgnanu.¹⁰⁸ Najmočnejše čustveno obarvan pa je daljši odlomek glede spora njegove rodbine s Savorgnanom leta 1510. Iz njega veje močan občutek pripadnosti lastni rodbini.¹⁰⁹

Zaključek

Dnevniški zapiski Leonarda Amasea iz prvih let prvega habsburško-beneškega spopada so izhajali iz zavesti avtorja, da je priča zgodovinsko pomembnemu dogajanju. Dnevnik prinaša na splošno zelo stvaren pogled na politično in vojaško dogajanje tistega časa. Njegovi podrobni zapiski posredujejo podatke o vojnem dogajanju v širšem prostoru in tudi na lokalni ravni, o mednarodni politiki, oboroževanju, vojnih praksah, orožju, vojaki, družbenih napetostih (na primer med kmeti beneške Furlanije in prohabsburškim fevdalnim plemstvom¹¹⁰), redkeje o gospodarstvu (na primer cene hrane in obdavčitve zaradi potrebe Benetk po financiranju vojne¹¹¹) itd.

Dnevnik omogoča tudi raziskave s področja čustvene zgodovine, natančneje doživljanja prve habsburško-beneške vojne. Kot predstavljeno, se te vsebine razkrivajo neposredno in zlasti posredno. V pričujočem članku sem na ta način posebno pozornost namenila t. i. čustvenim besedam ali besednim zvezam, ki jasno poimenujejo neko čustvo, in tudi odlomkom, ki ob pazljivem kritičnem branju in upoštevanju širšega zgodovinskega konteksta tistega specifičnega obdobja in območja omogočajo raziskovanje čustvenih vidikov. Izhajajoč iz enega izmed pomenov besede sléd v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, in sicer »kar ostane kje in omogoča, da se kaj najde, razkrije«,¹¹² bi lahko tiste dele besedila zgodovinskega vira, ki omogočajo raziskovanje čustvenih vidikov avtorja vira ali preko njega čustev posameznikov in skupin, definirali kot neke vrste čustvene sledi znotraj celotnega dnevnika. Le-te v obravnavanem viru kažejo na velik pomen, ki ga je avtor pripisoval družbenim pozicijam lastne rodbine ter miru in varnosti.

¹⁰⁸ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 145–147.

¹⁰⁹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 178–181 (»io mi rivoltay a dirgli dei mali portamenti che lo magnifico miser Antonio Savorgniano feva contra de miser Gregorio mio fradelo et contra de tuti noy Amasey fradeli«, str. 179).

¹¹⁰ Na primer Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 144–147, 156.

¹¹¹ Amaseo, Amaseo, Azio, *Diarii*, str. 143.

¹¹² Geslo sléd, <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=sled>, dostop 27. 5. 2024.

Viri in literatura

Viri

- Amaseo, Leonardo; Amaseo, Gregorio; Azio, Gio[vanni] Antonio: *Diarii udinesi dall'anno 1508 al 1541*. Venezia: Deputazione veneta di storia patria, 1884.
- Guicciardini, Francesco: *Storia d'Italia* (ur. Silvana Seidel Menchi; uvodna študija Felix Gilbert). Torino: Giulio Einaudi editore, 1971.
- Porto, Alvise da: Lettere di Messer Alvise da Porto, gentiluomo vicentino, e capitano nell'esercito veneziano, intorno ai fatti d'arme nella Lombardia, nella Romagna, nella Marca Trivigiana, e nel Friuli, dall'anno 1509 al 1513. V: Clough, Cecil H.: *Luigi da Porto: Lettere storiche 1509–1513. Un'edizione critica* (prev. in ur. Giovanni Pellizzari). Vicenza: Angelo Colla Editore, 2014, str. 339–606.

Spletni vir

- Geslo *sled*. V: *Slovar slovenskega knjižnega jezika. Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. Elektronska objava. Spletna izdaja na www.fran.si*. Ljubljana; Institut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2014, <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=sled>, dostop 27. 5. 2024.

Literatura

- Barclay, Katie: State of the Field: The History of Emotions. V: *History: The Journal of the Historical Association*, vol. 106, 2021, št. 371, str. 456–466, <https://doi.org/10.1111/1468-229X.13171>.
- Braudel, Ferdinand: L'Italia fuori d'Italia. Due secoli e tre Italie. V: *Storia d'Italia. Volume secondo. Dalla caduta dell'Impero romano al secolo XVIII. Tomo I. La società medievale e le corti del Rinascimento*. Torino: Giulio Einaudi editore, 1974, str. 2089–2248.
- Cavazza, Silvano: I primi decenni della contea asburgica di Gorizia. V: Cavazza, Silvano; Iancis, Paolo (ur.): *Gorizia. Studi e ricerche per il LXXXIX convegno della Deputazione di storia patria per il Friuli*. Udine: Deputazione di storia patria per il Friuli, 2018, str. 99–161.
- Di Lenardo, Lorenzo: Amaseo Leonardo, cronista. V: *Dizionario biografico dei friulani. 2. L'età veneta. A–C* (ur. Cesare Scalon, Claudio Griggio, Ugo Rozzo). Udine: Forum, 2009, str. 247–248.
- Fournel, Jean-Louis; Zancarini, Jean-Claude: *Guerre d'Italia (1494–1559)*. Firenze: Giusti Gruppo Editoriale, 1996.
- Galasso, Giuseppe: Il quadro internazionale. V: *L'Europa e la Serenissima. La svolta del 1509. Nel V centenario della battaglia di Agnadello* (ur. Giuseppe Gullino). Venezia: Istituto veneto di scienze, lettere ed arti, 2011, str. 3–18, <http://www.istitutoveneto.it/flex/cm/pages/ServeBLOB.php/L/IT/IDPagina/535>.
- Gullino, Giuseppe: Corner, Giorgio. V: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 29, 1983, Istituto della Enciclopedia italiana fondata da Giovanni Treccani s.p.a., https://www.treccani.it/enciclopedia/giorgio-corner_%28Dizionario-Biografico%29/.
- Gullino, Giuseppe: Gradenigo, Gian Paolo. V: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 58, 2002, Istituto della Enciclopedia italiana fondata da Giovanni Treccani s.p.a., https://www.treccani.it/enciclopedia/gian-paolo-gradenigo_%28Dizionario-Biografico%29/.
- Gullino, Giuseppe: La classe politica veneziana, ambizioni e limiti. V: *L'Europa e la Serenissima. La svolta del 1509. Nel V centenario della battaglia di Agnadello* (ur. Giuseppe Gullino). Venezia: Istituto veneto di scienze, lettere ed arti, 2011, str. 19–34, <http://www.istitutoveneto.it/flex/cm/pages/ServeBLOB.php/L/IT/IDPagina/535>.

- Keegan, John: *Zgodovina vojskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2005.
- Kosi, Miha: *Spopad za prehode proti Jadranu in nastanek »dežele Kras«: vojaška in politična zgodovina Krasa od 12. do 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2018.
- Kosi, Miha: Vojna cesarja Maksimilijana I. z Beneško republiko med l. 1508 in 1516. V: *Slovenski zgodovinski atlas* (ur. Drago Bajt, Marko Vidic). Ljubljana: Nova revija, 2011.
- Lazar, Tomaž: Bojni načrt iz časa beneške vojne v zapuščini Krištofa Ravbarja: dragoceno odkritje v ljubljanskem Nadškofijskem arhivu. *Zgodovinski časopis* 73, 2019, št. 3/4, str. 296–345.
- Lenci, Angiolo: Agnadello: la battaglia. V: *L'Europa e la Serenissima. La svolta del 1509. Nel V centenario della battaglia di Agnadello*. (ur. Giuseppe Gullino). Venezia: Istituto Veneto di Scienze, Lettere e Arti, 2011, str. 75–114, <http://www.istitutoveneto.it/flex/cm/pages/ServeBLOB.php/L/IT/IDPagina/535>.
- Makuc, Neva: *Border Identities in the Early Modern Period. Venetian Friuli and the Habsburg County of Gorizia mirrored in contemporary historiography* (ur. Martin Pogačar; prev. Simona Lapanja, Donald Reindl in Gregor Pobežin). Berlin: Peter Lang, 2021.
- Makuc, Neva: *Historiografija in mentaliteta v novoveški Furlaniji in Goriški*. Ljubljana: Založba ZRC, 2011.
- Mogorović Crljenko, Marija: Ljubav, bol, strah, sram...: istarski ranonovojekovni bračni procesi kao izvor za povijest emocija. V: *Emotio, affectus, sensus ---: o osjećajima u povijesti na jadranskom prostoru = emotions in the history of Adriatic: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa, svezak 9. = collected papers from the international scientific conference, volume 9. Istarski povijesni biennale (9; 2019; Poreč)* (ur. Matija Mogorović Crljenko, Elena Uljančić–Vekić). Poreč: Zavičajni muzej Poreštine = Museo del territorio parentino = Museum of the Poreč Territory; Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, Filozofski fakultet: Juraj Dobrila University, Faculty of Humanities; Pazin: Državni arhiv: State Archives, 2021, str. 129–143.
- Pavlin, Vojko: *Goriška – od zadnjih goriških grofov do habsburške dežele*. Nova Gorica: Pokrajinski arhiv, 2017.
- Pellegrini, Marco: *Le guerre d'Italia 1494–1530*. Bologna: Il Mulino, 2009.
- Rosenwein, Barbara H. 2010: Problems and Methods in the History of Emotions. *Passions in Context* 1, 2010, št. 1, str. 1–32, https://www.academia.edu/45675723/Rosenwein_Problems_and_Methods_in_the_History_of_Emotions_2010_.
- Trebbi, Giuseppe: *Il Friuli dal 1420 al 1797. La storia politica e sociale*. Udine: Casamassima, [1998].
- Ventura, Angelo: *Nobiltà e popolo nella società veneta del Quattrocento e Cinquecento*. Milano: Unicopli, 1997.
- Vivanti, Corrado: La storia politica e sociale. Dall'avvento delle signorie all'Italia spagnola. V: *Storia d'Italia. Volume secondo. Dalla caduta dell'Impero romano al secolo XVIII. Tomo I*. Torino: Giulio Einaudi editore, 1974, str. 275–427.

SUMMARY

The First Habsburg-Venetian War and Leonardo Amaseo's Diary from 1508–1510

Neva Makuc

The article is a contribution to the history of emotions based on the study of the diary entries by Leonardo Amaseo (1462–1510) from Udine (Slo. Videm), who left behind an extensive and content-rich diary about the events between 1508 and 1510. The diary provides the historical context of the first Habsburg-Venetian war (1508–1516/1521/1523), which was part of a wider development—the Italian wars (1494–1559).

Leonardo Amaseo's diary entries made during the first years of the first Habsburg-Venetian conflict stemmed from the author's awareness that he was witnessing historically important events. The impetus for writing the diary was the immediate threat of the Habsburg attack on Friuli in 1508. The author kept a watchful eye on the events, searching for information and documenting it carefully. His note-taking gives the impression of great care and precision. The diary brings a very realistic view of concurrent political and military events in the wider area and at the local level by conveying information about international politics, armaments, soldiers, war practices, social tensions, etc. Amaseo was well-informed and eager for authentic information about contemporary events. His notes reflect the lively circulation of information among the people of his time and area; a circulation that was probably stimulated further by threats of war.

The diary is a source for researching the emotional aspects of experiencing the early modern war. Through a comprehensive and in-depth reading of the historical source in question and by taking into account the author's perception of the war situation and the threats of war at the time, it is possible to indirectly study emotional aspects. These were especially expressed through Leonardo's frequent requests to God, primarily for peace, which he even granted to his opponents. He often expressed hope for a good outcome of certain negotiations, events, etc., and assessed whether some news brought favourable or unfavourable consequences for the home area and people. Likewise important is his constant attention to the outbreak, escalation, or pacification of the conflict, which reflects his deep concern or fear of war and its aftermath as well as his persistent hope for the establishment of peace.

In his diary, certain emotions are also expressed in a direct way, namely, through emotional words or phrases, with which the author explicitly expressed certain emotions of individuals or groups (for example, hope, anger and rage, sadness, despair, etc.) as well as through emotional words directly expressing the author's feelings or emotional states. This kind of explicit expression of one's emotions was otherwise relatively rare. A special emotional charge can be seen in matters related to his family, especially in relation to his family's dispute with the influential Friulian nobleman Antonio Savorgnan.

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512